

»Ovo nije popis literature, nego samo popis knjiga koje je autor držao pored sebe dok je pisao ovu raspravu. Za nekima je posegnuo da bi osvježio sjećanje, za drugima da bi provjerio neko tumačenje, a za trećima pak, da bi provjerio neki datum ili neki događaj.« Smatramo da u ovom navodu autor sam osvjetljava znanstveni i metodološki pristup na kojem se temelji ova historiografska »rasprava«.

Kad čitatelj dobije uvid u sadržaj i odlike ove knjige, prirodno je da se upita: ima li uopće smisla skretati pozornost historičara na takve publicističke artefakte? Dakako, ima! Prvi razlog jest načelni stav da je potrebno, kako osvrnuti se na djela koja predstavljaju historiografski doprinos, tako i reagirati na historiografski »kukolj«. Drugi argument koji iziskuje jasan odgovor sastoji se u samoj autorovoj ličnosti: Sergio Romano (Vicenza, 1929.) u početku je bio novinar, od 1952. do 1954. studirao je u Americi, zatim je bio diplomat, talijanski veleposlanik pri NATO-u i u Moskvi (1985.–1989.), autor je više historiografskih djela i rasprava, a predavao je na Kalifornijskom sveučilištu i na Sveučilištu Harvard. Ti bi podaci o autoru trebali biti dodatni jamac kvalitete ove knjige, a zapravo su – dajući sliku (kvazi)kredibilne osobe – mamac za šire čitateljstvo, dok autor plasira netočne činjenice, nepravilne interpretacije, pa ponekad i ne baš bezazlene i nepristrane ideje. I napokon, treći moment koji nalaže odlučan, nedvosmislen i britak odgovor – ali, naravno, ne i istom mjerom – jest autorova »angažiranost« i utjecaj na javno mnijenje. Naime, možda najeklatantniji takav primjer predstavlja uključenje ovog »uvaženog« bivšeg diplomata i historičara u emisiju talijanske državne televizije (u subotu, 6. svibnja 1995., RAI 1, 23 sata – »Speciale tg1« posvećen najnovijim zbivanjima na tlu bivše Jugoslavije i mogućim vezama s Italijom) u povodu akcije »Bljesak«, kada je ipak priznao da Srbi jesu agresori u Hrvatskoj, ali opravdavao ih je »hrvatskom agresijom i hrvatskim zlodjelima nad Srbima u Drugom svjetskom ratu«. Na kraju navedene emisije, Romano je poručio da međunarodna zajednica treba izvršiti što je moguće veći pritisak i izolirati Hrvatsku i Srbe u Hrvatskoj. Ovo stajalište, koje ne treba posebno komentirati, samo po sebi prilično rječito govori o moralu i o znanstvenim odlikama osobe koja ga iznosi.

Dakle, iz svega navedena može se zaključiti da autor, s jedne strane, zlorabi svoj historičarski *image* za postizanje svojih dnevnopolitičkih ciljeva, a s druge strane, da se njegove političke špekulacije odražavaju u njegovu historiografskom radu, te sukladno tome ovaj pregled recentnije europske povijesti (blago rečeno) nije u skladu s pravilima »zanata« historičara.

Marino Manin

Grupa autora, HRVATSKI SABOR, Sabor Republike Hrvatske, Nakladni zavod Globus, Školska knjiga, Zagreb, 1994., 152 str.

Knjige koje se bave isključivo poviješću Hrvatskoga sabora vrlo su rijetke premda je riječ o središnjoj državopravnoj instituciji hrvatskog naroda i građana. Tijekom svoje dugotrajne prošlosti, Sabor je u zajednici s ustavno izabranim vladarima inicirao i primijenio zakone na različitim područjima hrvatske politike. Pri tome, Sabor se suočavao s brojnim pokušajima pravnog ograničavanja vlasti. Kraljevi iz raznih dinastija i centralistički orijentirana dvorska birokracija nastojali su skućiti opseg njegovog djelovanja. No, Hrvatski je sabor uspio sačuvati velik broj vlastitih izvornih ovlasti i time pridonijeti zaštiti interesa svojega naroda.

Monografija o Hrvatskom saboru podijeljena je u dva dijela. U prvome, ugledni znanstvenici pružaju presjek povijesnog razvoja Sabora od njegovih najranijih razdoblja u ranom srednjem vijeku do uspostave suvremenog, na demokratski način, izabranog Sabora 1990. godine. Dr. Josip Kolanović uvodi nas tekstom »Hrvatski sabor od narodnog zborovanja do građanskog sabora 1848.« (9–61) u vrijeme postanka Sabora čiju djelatnost prati tijekom čitavog feudalnog doba. Prema autoru, institucija Sabora razvila se iz »narodnih zborova« u razdoblju vladavine hrvatskih narodnih dinastija. S vremenom Sabor postaje klasična srednjovjekovna organizacija u kojoj se okupljaju predstavnici raznih staleža: plemstva, kraljevskih slobodnih gradova i crkvenih velikodostojnika radi raspravljanja o državnim poslovima. Najopsežniji dio rada odnosio se na vođenje unutrašnje uprave: novačenje, uređenje vojske i oporezivanje. Unatoč stezanju autonomije Hrvatski je sabor uspio održati svoju samosvijest. Tijekom dugoga razdoblja Sabor je bio teritorijalno podvojen. Povijesna okolnost dominacije pojedinih stranih dinastija onemogućavala je potpunu integraciju. Polovicom XVI. stoljeća stvara se jedinstveni Sabor. Slijedi članak dr. Nikše Stančića pod naslovom »Građanski sabor 1848.–1918.« (61–99). Tu se prati rad Sabora koji je prvi put izabran na temelju šireg izbornog sustava. Autor ističe stvaranje prvoga hrvatskoga građanskog Sabora koji nastaje tijekom procesa raskida s feudalnim poretkom. Vrijeme je to kada se hrvatski nacionalni identitet dobrim dijelom afirmirao upravo preko saborskih zaključaka i adresa. Osim toga, sve veću ulogu u parlamentarnom životu dobivaju organizirane političke stranke koje svojim djelovanjem pridonose postupnoj demokratizaciji hrvatskoga društva. U doba vladavine nagodbenog zakona Hrvatski je sabor držao u svojim rukama zakonodavnu vlast u takozvanim autonomnim poslovima (svi unutrašnji poslovi, bogoštovlje, nastava i pravosuđe). Završni dio članka odnosi se na sudbonosno razdoblje saborskih zasjedanja tijekom Prvoga svjetskog rata. Sabor raskida državopravne veze Hrvatske s kraljevinom Ugarskom i carevinom Austrijom. No, Sabor nikada nije potvrdio čin stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na čelu sa srbijanskom dinastijom Karadorđevića.

Nakon postanka monarhističke Jugoslavije prekinut je stoljetni kontinuitet Hrvatskoga sabora jer je nova vlast htjela izvesti dezintegraciju hrvatskoga državopravnog sustava. Rad Sabora obnavlja se u teškim okolnostima Drugoga svjetskog rata. U kratkom prikazu dr. Željko Sabol naznačuje osnovne značajke Hrvatskoga državnog sabora koji se ponovno sastao početkom 1942. godine u vrijeme NDH-a (99–101). Već od kraja iste godine Hrvatski se sabor više nije sazivao jer, kako autor piše, nije odgovarao autokratskoj političkoj koncepciji poglavnik Ante Pavelića.

Dr. Hodimir Sirotković analizira postanak Narodnog sabora Hrvatske (101–102) i rad Sabora Hrvatske u razdoblju od 1947. do 1990. (103–104). Narodni sabor stvoren je potkraj travnja 1945. i djelovao je do donošenja prvog Ustava Narodne Republike Hrvatske. Taj je sabor proizašao iz djelovanja ZAVNOH-a. Za vrijeme vladavine komunističkog sustava nastavljen je rad Sabora koji se odvijao na osnovi sadržaja raznih ustavnih zakona i amandmana. Premda je Sabor bio po određenju najviši organ državne vlasti u Hrvatskoj, autor zaključuje da je u stvarnosti ovisio o odlukama Centralnoga komiteta (KP) SK Hrvatske. Isti autor donosi članak »Sabor Republike Hrvatske« koji je kratki uvid u prijelaz iz jednostranačkog u pluralistički Sabor Republike Hrvatske 1990. godine (105–108). Tu čitatelj dobiva osnovne obavijesti o ustavnopravnim temeljima suvremenoga Hrvatskoga sabora i načinu njegova djelovanja.

Na kraju, dr. Lelja Dobronić u članku »Palača Hrvatskog sabora« tumači kroz povijesnu dimenziju izgradnju saborske zgrade i njezino urbano uklapanje (109–121). Drugi dio donosi u cijelosti tri znamenita saborska govora koja su izraz narodnih zahtjeva u teškim i prijelomnim povijesnim trenucima hrvatskoga narodnog bića. Riječ je o govorima narodnih zastupnika Ivana Kukuljevića (1843.) i Stjepana Radića (24. XI. 1918.), te hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana (30. V. 1990.).

Za sve one koje zanimaju pitanja hrvatske zakonodavne i državopravne tradicije, monografija »Hrvatski sabor« ponudit će ključne obavijesti o stožernoj instituciji poput Hrvatskoga sabora. Stoga je i urednik Željko Sabol koji je u uvodu napisao da je cilj

monografije upoznavanje čitatelja s poviješću Hrvatskoga sabora, koja je ujedno i povijest hrvatskoga naroda. Premda su se mnogi povjesničari bavili pitanjem uloge Sabora u širem povijesnom kontekstu izostalo je jedno sintetičko djelo koje tumači historijsku i državno-pravnu stranu toga pitanja. Stoga je monografija »Hrvatski sabor« vrijedan rad, tim više što su je sastavili priznati stručnjaci s područja povijesnih znanosti. Za uži krug znanstvenika bit će neophodna dalja analiza parlamentarnog života koji se odvijao tijekom niza stoljeća.

Monografija je opremljena brojnim kvalitetnim fotografijama koje svjedoče o prošlosti hrvatskoga naroda i Sabora.

Stjepan Matković

FONTES, Izvori za hrvatsku povijest 1., Zagreb, 1995., 362. str.

Hrvatski državni arhiv obogatio je svoju tradiciju objavljivanja izvornoga arhivskog gradiva pokretanjem novoga časopisa. Uz *Arhivski vjesnik* i dvije značajne serije arhivskoga gradiva (*Zaključci Hrvatskoga sabora* – 12 svezaka, te *Hrvatskih kraljevinskih konferencija*, 5 svezaka) pokrenuo je izdavanje ovoga novog časopisa *Fontes – Izvori za hrvatsku povijest*. Prema prosluvi uredništva *Fontes* je prvenstveno namijenjen sustavnom tiskanju manjih cjelina arhivskog gradiva važnog za osvjetljavanje ne samo hrvatske političke povijesti nego i povijesti kulture i društva u najširem značenju te riječi. Uz to, časopis pružima ulogu svojevrsnog vodiča o izvorima koji su objavljeni pa će donositi recenzije, prikaze i bibliografije tiskanih izvora značajnih za hrvatsku povijest. Svrha mu je, konačno, unaprijeđivati egdotiku, odnosno pomoći ujednačavanju i standardiziranju objavljivanja povijesnih izvora.

Prvi broj časopisa *Fontes* posvećen je tematskom gradivu o pravu Hrvatske na Slavoniju i o utvrđivanju njenih istočnih granica. Gradivo je prezentirano kroz dvije zaokružene cjeline. Prva se odnosi na državno-pravni položaj Slavonije i Srijeme kroz dokumente iz vremena 1699.–1848. Druga na određenje istočnih granica Hrvatske kroz dokumente nakon drugog svjetskog rata 1945.–1947.

U prvom bloku prezentirana su tri značajna i opsežna dokumenta: 1. Predstavka hrvatskih staleža na Ugarskom saboru 1790.–1791. kojom se dokazuje da su tri donjoslavonske županije (Požeška, Virovitička i Srijemska) uvijek bile dio Kraljevine Hrvatske i u nadležnosti bana; 2. Predstavka hrvatskih staleža izrađena na Hrvatskoj kraljevinskoj konferenciji održanoj u Bratislavi prigodom zasjedanja Ugarskog sabora 23. i 24. veljače 1835. kojom se podrobno, na temelju povijesnih izvora, utvrđuje pravo Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije na tri navedene županije; 3. Elaborat koji je na Hrvatskom saboru 10. kolovoza 1843. izradilo posebno saborsko povjerenstvo obrazlažući i potvrđujući povezanost Hrvatske sa cjelokupnom Slavonijom. Za sva tri dokumenta izrađen je hrvatski sadržaj i objašnjeni zakonski tekstovi i isprave kojim se potkrepljuje držanopravna pripadnost donjoslavonskih županija Kraljevini Hrvatskoj. Boljoj preglednosti dokumenta doprinijelo bi isticanje punog naziva svakoga dokumenta u samome zaglavlju. Latinske tekstove te sadržaj spisa za tiska su priredili J. Kolanović, J. Barbarić, i J. Ivanović. Uvodnu raspravu pod naslovom »Državno-pravni položaj Slavonije i Srijema u dokumentima 1699.–1948.« napisao je J. Kolanović. Autor je sažeto obradio pitanje uprave donjoslavonskih županija, a time i pitanje državnopravnoga statusa Slavonije kroz